

De mannen van het getal

door Colet van der Ven

Het was een bekering die kan wedijveren met het bliksemende inzicht dat Paulus bij Damascus overviel: de dag in 1912 dat de beruchte Zulu-bandiet Nongoloza, god van de goddelozen, held van de bandelozen, de codes van de door hem grootgemaakte bende met voeten trad. Na een leven van plunderen en moorden bekeerde de meest gevreesde crimineel van Zuid-Afrika zich tot man van de wet. Hij werd cipier in de instelling waar hij vele jaren tegen zijn zin had doorgebracht. Als hij gehoopt had daarmee een streep onder zijn verleden te zetten, had hij het mis. Honderd jaar later is hij nog steeds een mythisch voorbeeld voor Zuid-Afrikaanse bendeleden. Zijn naam ligt op de lippen van vele gevangenen, de door hem ingestelde rituelen hebben de eeuw glansrijk overleefd, zijn volgelingen zijn talrijk als de zandkorrels op het strand en alweer een nieuwe generatie bendeleden loopt zich warm aan de zijlijn om het stokje over te nemen. Zoals op de Cape Flats.

De Kaapse Vlakten. Winderig, zanderig niemandsland ooit, kleurlingenland nu, op dertig kilometer van Kaapstad. Een stratenplan als een ruitjesvel. Symmetrisch, strak, saai. In de jaren zestig rukten de architecten van de apartheid de meer dan tienduizend kleurlingen van District Six, een multiculturele Kaapse wijk, met harde hand los uit hun stedelijke en sociale verbanden en dropten hen op deze dorre vlakten zonder elektriciteit en water. Vele ouderen overleefden de dropping niet. Zanderig niemandsland werd bewoond niemandsland, maar daarmee nog niet bewoonbaar. Ontwortelde mensen, een verbroken gemeenschap geteisterd door werkloosheid, armoede en ziekte, de wereld van werk op onbegaanbare afstand. Een ideale voedingsbodem voor angst, vervreemding en vijandschap. Humus voor straatbendes. Op iedere hoek staan hun vertegenwoordigers geposteerd. Kleine jongens, grote jongens. Zonnebrillen, bestudeerde poses, geïnspireerd op Amerikaanse misdaadfilms. Laat er geen misverstand over bestaan, zij zijn de maffiosi van de Kaapse vlakten, al zien ze er zo aaibaar uit als de eeneiige tweeling Shaun en Shannon. Twee identieke zeventienjarige kaalgeschoren koppies, bescheiden snorretjes in wording, warme ogen, innemende lach. Hun moeder laat een jeugdfoto van hen zien. 'Zo vertederend als ze toen waren,' verzucht ze. Het valt niet moeilijk haar zin af te maken. Shaun en Shannon. Kinderen van de Kaapse vlakten. Kleinkinderen van verschoppelingen. Erfgenamen van een grimmig verleden.

De kunst van het roven en doden

Op zijn veertiende zette Shannon zijn eerste tatoeage. Twee stuntelige letters in zijn onderbeen: HL, code voor de 'Hard Living'. Een straatbende die volgens zijn zeggen het goede leven verkiest boven spanning en sensatie, dank en drugs boven geweld. Zijn broer Shaun is meer van het stevige werk. Hij heeft zich aangesloten bij de Wonderboys, een bende die er prat op gaat de kunst van het roven en doden te beheersen. Met glimmende oogjes vertelt Shaun over zijn eerste moord in samenwerking met andere bendeleden. 'En toen viel die man en sloegen we hem dood met een steen.' 'En...?' 'Fun'. Zeventien jaar, aaibaar, warme ogen, innemende lach.

Shaun heeft zijn eerste twee weken in de gevangenis er net op zitten. Hij is begonnen aan het pad dat slingert van de Kaapse vlakten naar de gevangenis en weer terug en weer heen. Een pad, uitgesleten door duizenden voeten. Hij praat erover alsof een jongensdroom in vervulling is gegaan. En waarschijnlijk is dat ook zo. Want binnen die vier muren wacht hem de toekomst. Het echte bestaan. Dat van 'de mannen van het getal', van de bendes vernoemd naar een cijfer, van de

26, de 27, de 28. Daarbij zijn de Wonderboys kinderspel. Voorspel. Op de wonderige zandgronden oefenen ze het zich in: *to walk like they walk, to talk like they talk*. Generale repetitie voor het ware leven.

De 26 zijn de mannen van het geld. '*All is about money*', '*Geld is mijn god*', het staat te lezen voor het leven op armen, buik, benen. Het doel van een 26 is rijkdom vergaren via de beproefde middelen van list, leugen en bedrog.

De 27 zijn de behoeders en beschermers van de bendewetten. Schendingen vergelden zij met bloed. Bloed om oog, bloed om tand. '*Maniakale gewelddadige geesten,*' zegt een gevangenisbewaker. En een ander: '*De 27 veroordelen zichzelf met hun steekpartijen tot een leven lang in de gevangenis. Niet voor niets vormen ze de kleinste bende. Het is een minderheid die het aantrekkelijk vindt een 27 te zijn.*' De tekst op de onderarm van een gedetineerde onderschrijft dit: '*It is easy to commit a crime but it is hard to be a 27.*'

De 28 vechten voor betere condities voor gevangenen. Het is de bende waarin onderlinge seks openlijk is toegestaan. Het is ook het gezelschap waarin geen taboe rust op het verkrachten van een niet-bendelid of op het aangaan van een liaison met een wijffie. (Een wijffie is de passieve seksuele partner, die een lange reeks plichten heeft en nauwelijks rechten. Hij knipt de teennagels van zijn geliefde, boent zijn rug, maakt zijn bed op en heeft verder het nakijken.)

De verhouding tussen de drie bendes is complex. Ze bevechten elkaar en zijn tegelijkertijd bloedbroeders. Loten aan één stam, in verschillende windrichtingen uitgewaaierd.

Kruimeldieven, sjacheraars en moordenaars

Het verhaal van de gevangenisbendes begint bij de in 1867 geboren Zulu, Mzootepi. Op zestienjarige leeftijd wordt hij paardenjongen van een blanke boer maar na een paar jaar houdt hij het voor gezien en vestigt zich in Johannesburg. Hij meet zich een nieuwe naam aan waarvoor hij leentjebuurt speelt bij zijn Europese kolonisten: Jan Note. Kort daarna treedt hij in dienst als huisknecht bij vier blanke heren die er een wat zonderling leefritme op nahouden. Na het avondeten hijsen ze zich in de stijfbeugels om pas diep in de nacht terug te keren, hun zakken uitpuilend van het geld. Na een paar maanden nodigen zijn werkgevers Jan uit om hen te vergezellen en die avond wordt hem het geheim geopenbaard. Zijn blanke bazen zijn doorgewinterde boeven die koetsen overvallen en mijnwerkers op *pay-day* beroven van hun loonzakje. Jan besluit kort daarna, met dank aan zijn leermeesters, voor zichzelf te beginnen. Opnieuw verandert hij zijn naam, nu in Nongoloza. Het duurt niet lang of hij vindt geestverwanten en rond 1890 heeft hij een groep van zo'n tweehonderd kruimeldieven, sjacheraars en moordenaars om zich heen verzameld. Het wordt tijd om de losse meute te kneden tot een heuse bende.

Nongoloza organiseert zijn mannen volgens een strakke hiërarchie. Met rangen en standen ontleend aan de rechtspraak van Natal en het leger van de Transvaalse republiek. Iedere functie, van soldaat tot generaal, van advocaat tot magistraat, heeft eigen rechten, plichten, symbolen en een imaginair uniform. De omgang wordt gestroomlijnd volgens een even subtiel als complex spel van rituelen. De spreektaal is *sabela*, Zulu-slang. Op zoek naar een naam slaat Nongoloza de bijbel open en stuit op Ninivé, de staat die rebelleerde tegen god. De Ninevites zijn geboren. Mannen die rebelleren tegen een aardse god: de overheid.

De bende van Nongoloza groeit gestaag. Bij gebrek aan vrouwen trakteren de mannen zichzelf regelmatig op een bezoekje aan een prostitué dat ze, tot ergernis van Nongoloza, nogal eens moeten bekopen met een geslachtsziekte. Hij kiest

voor een rigoureuze oplossing. De sponde mag alleen nog gedeeld met iemand van het eigen geslacht. Homoseksualiteit wordt de gangbare praktijk. Zo rond 1900 strekt de greep van de Ninevites zich uit van de goudmijnen tot de gevangenissen. De bende spint garen bij al die jaren dat hun leider in 'de tronk' zit. Nergens zo'n rijk viswater aan benedeleden. Al snel verspreidt het virus zich van gevangenis tot gevangenis over het hele land.

Wanneer en waarom Nongoloza's luitenant Kilikijaan zich afsplitst van de Ninevites en een eigen bende opricht, vermelden de annalen niet. Het gerucht doet de ronde dat hij zich niet kan verenigen met het feit dat de heren der schepping de liefde met elkaar bedrijven. Hoe dan ook, Kilikijaan vertrekt met meenemen van zeventwintig naaste strijders, Nongoloza blijft achter met achtentwintig mannen. De Ninevites zijn ter ziele. Vanaf nu regeren de 27 en de 28. Ze zijn dan wel tegenspelers, maar gunnen elkaar het licht in de ogen en de buit in de tas. Dus spreken ze af dat de 27 overdag hun slag zullen slaan en de 28 's nachts. Sindsdien zijn zonsopgang en het oosten met de 27 verbonden symbolen, zonsondergang en het westen met de 28.

De 26 ontstaan als Kilikijaan in de gevangenis zit. Een aantal niet-benedeleden voorziet hem van geld en tabak. Ook de beroerdste niet stelt hij hen in de gelegenheid een eigen bende te formeren. Die nieuwe club onderhoudt Kilijjan en zijn mannen materieel in ruil voor fysieke bescherming. Het is begin 1900 en de mannen van het getal zijn een feit. Enkele tientallen jaren zullen zij de straat tiranniseren, maar meer dan honderd jaar zullen ze het gevangenisstelsel regeren en domineren. Om springlevend de drempel van een nieuwe eeuw te halen.

Dominante bendecultuur

In Helderstroom kleuren gevangenisoveralls de gangen oranje. Overbevolkte cellen, onderbemande staf. Zestig gevangenen in een cel berekend op twintig. Om een bed wordt gegokt. De verliezer moet het doen met een matras op de grond. Drieëntwintig uur per dag zijn de gevangenen tot elkaar veroordeeld. Alleen tijdens het uurtje luchten kunnen ze even aan elkaar ontsnappen. Het sanitair is karig. Een deurloze afgebladderde wc - douche voor de hele celpopulatie. Natte sokken en onderbroeken aan een geïmproviseerde waslijn. Zware lucht. Scheef oplopende gangen. 'Een bouwfoefje,' legt de bewaker uit. 'Zo verlies je je gevoel voor richting. Een maatregel tegen vluchtgevaarlijke gedetineerden.'

Op deze afdeling van langgestraften kunnen de bewakers het niet af zonder bloedhonden en ze schromen niet die in te zetten. Uit de cel komend, sta ik onverhoeds oog in oog met een groot, grimmig, grommend beest, hunkerend om in de aanval te gaan. Iets effectiever dan een scheef oplopende gang lijkt mij. Tel onderbemande staf op bij overbevolkte cellen en de uitkomst is een dominante bendecultuur. Om vier uur vertrekken de bewakers op een handjevol na. De celdeuren gaan dicht en wat zich daarachter afspeelt, is tot de volgende ochtend aan het oog van de wereld onttrokken. 's Avonds en 's nachts regeren de bendes. Dit zijn de uren van het rekruteren van nieuwe leden, het vereffenen van rekeningen en - op zaterdag - het berechten van dolers en dwalers. De straf kan variëren van een aframmeling met hangsloten tot een groepsverkrachting of de doodstraf. Het is al eens voorgekomen dat er binnen twee weken gedurende die nachtelijke uren zes doden vielen. Verbrand door medegedetineerden.

'Wie ben je?' is de eerste vraag die een nieuwkomer in de gevangenis door benedeleden krijgt voorgelegd. Antwoordt hij met zijn naam, dan diskwalificeert hij

zichzelf als een *frans*, een niet-bendelid. Geen benijdenswaardige positie. Als *frans* word je snel tot sloof, 'wijffie' of pispaal gemaakt. Wanneer bendeleden in commissie in de cel bijeen zijn, moet een *frans* stilzwijgend met zijn hoofd naar de muur gekeerd zitten. Hij wordt gedwongen allerlei klusjes op te knappen voor de mannen van het getal. Een *frans* bungelt onderaan in de hiërarchie en daar is het koud.

Maar wordt dezelfde vraag 'Wie ben je?' gesteld aan een 28, dan zal hij antwoorden dat hij een zoon van Nongoloza is en 's nachts werkt, als hij een 27 is, dat hij Kilikijan is die overdag werkt. Na een gesprek waarin het aankomt op het gebruik van de juiste woorden en beelden, wordt de gevangene gebracht naar een lid van zijn eigen bende. Die vraagt hem voor de tweede keer: 'Wie ben je?' Dan maakt de nieuwkomer zijn plaats in de bende duidelijk door alle rangen op te noemen met weglating van die van hemzelf.

Witte criminelen

Blanke gezichten zijn tussen de verweerde gekleurde koppen in de verschillende gevangenen op één hand te tellen. Gerhard, telg uit een goed gereformeerde Afrikaner *middleclass* familie, heeft wel een verklaring. 'Witte criminelen zijn geïnfiltrerd in alle lagen van de samenleving, van de rechtspraak tot de politie. Beschikken over de middelen en de macht tot omkoping.'

Witte boeven hangen minder snel dan zwarte boeven. Gerhard had pech. Tot zijn twintigste was hij een voorbeeldige universiteitsleerling en klasse rugbyspeler. Zijn liefde voor motoren bracht hem bij de Hell's Angels, fervente motorbeesten en gehaaide drugsdealers. Daar rook hij voor het eerst het grote geld en die geur beviel hem. Hij benaderde de engelen van de hel met de vraag of hij niet iets in hun wereld zou kunnen betekenen. Dat kon en al snel verwierf hij zich een plek aan de top. Behoorde hij tot de dealers die wereldwijd coke, heroïne en xtc inkochten, per schip het land binnensmokkelden, distribueerden naar groothandelaren die het op hun beurt doorsluisden naar de kleinere dealers.

'Een waterdicht systeem. We deden alles via internet. Niemand, behalve mijn buitenlandse contactpersonen, kende mijn werkelijke naam en gezicht. Ik verdiende geld als water en had een geweldig leven van strand, feesten, meisjes. Maar toen maakte ik twee fouten. De eerste was tijdens een transactie in Miami. Ik kwam binnen en daar lag een lijntje coke voor me klaar. Ik gebruikte zelf nooit, maar die keer snoof ik en ging ik voor de bijl. Coke werd mijn ontbijt, lunch en avondeten. De tweede fout was dat ik de boer opging om voorraden aan kleine dealers te slijten. Daarmee doorbrak ik mijn anonimiteit. Op een dag legde een infiltrante een transactie met mij vast met een verborgen camera. Toen hing ik. Ik kreeg drie jaar. De eerste week in de gevangenis was een verschrikking. Ik had geen idee in wat voor gemeenschap ik terecht was gekomen, hoe de regels waren. Al de eerste dag werd ik benaderd om bendelid te worden, maar ik weigerde. Ik voelde intuïtief dat ik me dat kon permitteren omdat ik een grote dealer was geweest. Ik mag dan een *frans* zijn, maar ze laten het wel uit hun hoofd om me als voetveeg te behandelen'.

Datzelfde geldt voor John. Een man met een hobby: doden. Hij maakte er zijn beroep van en werd huurmoordenaar. De zaken gingen zo goed dat hij een eigen uitzendbureau in deze lugubere tak van sport oprichtte. Jarenlang ging het hem voor de wind, tot justitie zijn zaak oprolde. De dag van zijn arrestatie was hij voorpaginanieuws. Nog voor hij één voet in de gevangenis had gezet, was zijn faam hem vooruitgesnel. Ook hij kon het zich permitteren een *frans* te blijven. In tegenstelling tot Mandla. Op zijn zeventiende kwam hij uit Transkei naar Kaapstad om er zijn geluk te beproeven. Hij trok in bij zijn grootmoeder en vond

een baantje als taxichauffeur. Hij werd gerekruteerd voor het PAC, de zwarte bevrijdingsbeweging en linkse tegenhanger van het ANC. Het politieke vuur laaide in hem op en hij meldde zich aan als lid van de militante tak van het PAC. Op een dag kreeg Mandla samen met drie anderen de opdracht een lid van het ANC te liquideren. Over het motief achter deze liquidatie is hij vaag. Die man moest eraan. Punt. Gewapend met ouzi's en geweren togen ze naar het huis waar hun slachtoffer zich bevond, gingen naar binnen en openden het vuur. Het trieste resultaat: niet een, maar vier doden. Mandla werd gepakt en kreeg vijfendertig jaar. Zijn entree in de gevangenis betekende een eerste kennismaking met de bendes. *Frans* blijven was geen optie. Hij voorzag dat hij geen moment met rust gelaten zou worden. Angst dreef hem in bendearmen. Hij koos voor de 26. 'Het sprak me aan dat zij geld als centrale doelstelling hebben. Mijn verstand is het geld dat ik binnenbreng. Hier, het staat ook op mijn arm: *My mind is my money.*'

Initiatieritueel

Een niet-bendelid dat te kennen geeft dat hij toe wil treden tot een van 'De Grote Drie', moet zich uitkleden en wordt onderzocht op 'vuile papieren', tatoeages van een andere gevangenisbende. Worden die gesignaleerd, dan is het einde oefening. Is zijn lichaam verschoond van symbolen van de concurrent, dan volgt een initiatieritueel. De nieuweling krijgt een opdracht, bijvoorbeeld het neersteken van een bewaker. De fysieke straf die daarop volgt, wordt hij geacht te doorstaan zonder krimp of krimp. Of het nu de stokslagen van de bewakers of de weken in de isoleercel op een zoutloos dieet zijn. Stoïcijns en solidair, dat is een *ndota*. Is deze proeve van bekwaamheid geleverd, dan wijden oudere bendeleden hem in in het *sabela*.

Heeft het aspirant lid de initiatie met succes doorlopen, dan wordt bepaald welke rang hij krijgt en schetst een bendelid tot in detail het denkbeeldige uniform dat daarbij hoort: de kleur van de sokken, de gespen op de riem, de knopen op de jas, de opdruk op de knopen tot het embleem op de baret. De eerste twee maanden in de gevangenis moet de nieuweling zich volledig concentreren op het leren van de rangen, de rituelen en het *sabela*. Hij mag geen bezoek ontvangen, boeken lezen of brieven schrijven. De bende is een dwingende godin. Zij eist totale toewijding.

Veertien was Howard toen hij school voor gezien hield. Het straatleven was een stuk spannender. Berovingen, autodiefstallen, drugs. Dat ging tenminste over iets. Hij sloot zich aan bij Funky Junkies. Nog geen twaalf maanden later stond hij voor de kinderrechtter en hoorde hij drie jaar tegen zich eisen voor een waslijst aan vergrijpen. In Havaqua, een jeugdgevangenis, bekeerde hij zich tot de 28. Hij keek wel uit om een *frans* te blijven. 'Dan sta je alleen en je hebt maatjes nodig. Bovendien ben je het sloofje van de anderen. Je moet voor ze wassen, poetsen, daar had ik geen zin in.'

Als een doorgewinterd bendelid liep hij drie jaar later de poort uit om voortvarend zijn criminele carrière weer op te pakken. Samen met andere bendeleden pleegde hij zijn eerste moord. Hij bleek een voorbeeldige zoon van zijn vader, berucht bendelid en Generaal van de 26. Hij trad in diens voetsporen met dat verschil dat hij Generaal werd van de 28. Twintig is hij nu en de jongste Generaal van Zuid-Afrika. We horen het toch wel: de jongste!

Territoriale bendelijnen

Waarom juist hij het tot Generaal - een van de hoogste bendefuncties - heeft geschopt, vraag ik aan Jack de Jager, hoofd van de jeugdgevangenis. 'Hij is agressief. Slaat er makkelijk op los. Daarmee speel je jezelf in de kijker. Vrijdag had hij zijn laatste akkefietje. Met een 27. Hij was de cel aan het schoonmaken

toen de 27 hem voor de voeten liep. Zich niet aan de onzichtbare territoriale bendelijnen hield. Hij ging op de vuist. Het leverde hem een paar dagen isoleercel op, maar als Generaal is hij zo'n reactie aan zijn status verplicht.'

De Jager is een gemoedelijke blanke man die de laatste jaren enige verbetering ziet in het gevangenisstelsel. 'We zijn niet alleen maar repressief bezig. Doen meer dan opsluiten. Organiseren studie- en werkprogramma's en proberen de jongens een spiegel voor te houden. 'Wat willen jullie met je leven? Wat bereik je ermee als je in de gevangenis iemand neersteekt? Denk aan de toekomst op de lange termijn.' Alleen, wat je binnen de muren opbouwt, houdt vaak geen stand daarbuiten. Ze vinden de wereld terug zoals ze hem achterlieten: gebroken gezin, geen werk, armoede, drugs, de straatbendes. Maak dan maar eens een andere keus. Ze willen ergens bijhoren, iemand zijn, iets betekenen en een bende geeft hen daartoe de mogelijkheid.'

De Jager begroet een jongen. Vrolijk open gezicht. 'Twintig jaar geleden had ik zijn vader in de cel. Hij is nu samen met zijn verwekker gepakt voor een verkrachting. We moeten ons niet beperken tot de gevangenis, maar beginnen in het gezin. Het probleem aanpakken bij de wortel. Anders kunnen we over twintig jaar zijn zoon hier begroeten.' Nee, het maakt hem niet wanhopig. 'Al krijg ik er maar een op de duizend weer in het gareel, voor die ene doe ik het.'

Taal, rangen, rituelen, de hele bendecultuur lijkt al diep verankerd in deze jonge zielen in de Havaqua gevangenis. Het is rond het middaguur. Achter een als toneelgordijn opgehangen deken staan de jongens in hun blauwe gevangenispakken in de cel. Oude koppen. Twee keer hun leeftijd. In rijen staan ze opgesteld, gezichten naar elkaar toegekeerd. Links, de kant van zonsopgang, de leden van de 26 en de 27, rechts, de kant van de zonsondergang, de leden van de 28.

Op alle matrassen liggen kunstig gedrapeerde dekens. Eén bed is getransformeerd tot een altaartje met ballonnen, dekens en een opengeslagen bijbel. 'Daar laten we ons door inspireren,' zegt een 28. Hier klinkt de echo van Nongoloza. Zou het Boek der Boeken wel eens openvallen bij de Tien Geboden of de Zaligsprekingen? Twee 28ers trekken een wit t-shirt aan en stellen zich op tegenover twee 27ers in gevangenispak. Op een teken begint een 28 een verhaal in razend snel *sabela*. De anderen gooien er korte klanken en gebaren tussendoor. Een 27 neemt het stokje over. Dan, na een paar minuten, maken ze alle vier een identiek gebaar, slaken dezelfde kreet. Einde ritueel. Vanavond de herhaling. En morgenochtend weer. We mogen het zien, maar weten niet waar we naar hebben gekeken.

Voor de groepsfoto worden in allerijl buiken ontbloot waarop breed staat uitgemeten tot welke bende ze behoren. Vingers worden in de lucht gestoken. Drie voor de 28, twee voor de 27, de duim voor de 26. Je bent je bende. Je bent je getal. Zo goed als voorgoed. Het is moeilijk, onmogelijk bijna, je aan de clan te onttrekken. De tatoeages brandmerken je voor het leven en de tentakels van de bendes reiken tot in de uithoeken van iedere Zuid-Afrikaanse gevangenis. Maar bovendien ervaren veel bendeleden meer gemeenschap binnen dan buiten de vier muren. De maatschappij biedt weinig kansen tot rehabilitatie. Veel gevangenen vallen na hun vrijlating terug in de criminaliteit en 95 procent loopt vroeg of laat weer te sjouwen in een oranje overall. Dan loont het om te investeren in de cultuur van de gevangenisbendes. Het brengt gemeenschap, identiteit, status en carrièrekansen. Kom daar maar eens om in de buitenwereld.

De ironie van het lot

Niet alleen de bendecultuur, maar ook de homoseksuele praktijken zijn doorgesijpeld naar de jeugdgevangenis, zo blijkt in Havaqua waar een boefje vol

trots uit de doeken doet dat hij twee 'wijffies' heeft. De oudere jongens vechten om seks met de jongeren in ruil voor tabak, en de 'kleintjes' (onder de achttien) worden in een aparte cel ondergebracht om hen te beschermen tegen verkrachting. Zoveel onveilige seks in een land met een van de hoogste AIDS percentages is Russische roulette. Neem de vader van Shaun en Shannon, de jongens van de Kaapse vlakten. Zes jaar geleden veroordeeld voor een verkrachting, kort geleden vervroegd vrijgelaten omdat hij aids heeft in een terminaal stadium. Opgelopen als slachtoffer van een verkrachting in de gevangenis. Zonder doodvonnis de tronk in, met doodvonnis eruit. Het is de ironie van het lot.

In de gevangenis Drakenstein lijkt een poging te zijn ondernomen de macht van de bendes enigszins in banen te leiden. De bovenste galerij is het onderkomen voor de *franse*. Op de verdieping daaronder zitten de 28 en op de begane grond de 27 en de 26. Maar helemaal beheersbaar is het daarmee niet. Een bewaker vertelt hoe kort daarvoor twee collega's op de luchtplaats zijn neergestoken door een 27. De verhouding tussen bewaker en gevangene is er een van nemen en geven, balanceren op het scherp van de snede, inschatten hoe groot de rek in het elastiek is. Gevangenen moeten accepteren dat voorbij een bepaalde grens geweld écht onacceptabel is. Bewakers moeten *ndota's* als *ndota's* behandelen, met respect. En een deel van de ruimte die de bendes voor zichzelf hebben verworven, onaangetaast laten. Geen bewaker zal het dan ook in zijn hoofd halen om het wekelijkse conclaaf tussen de vertegenwoordigers van de drie bendes te verstoren. Maar het zijn moeilijke grenzen. Glijdende schalen. Waarin angst, intimidatie, drugs en geld een rol spelen.

Straat en gevangenis

Straatbendes waren er de laatste decennia in maten en soorten. Van de Sexy Boys tot de Desperadoes, en van de Hard Living tot de Shy Boys. Ze kwamen op, vlamden korte of langere tijd om meestal weer roemloos ten onder te gaan. Niet snel zouden ze de invloed van 26, 27 of 28 kunnen evenaren. Alleen al omdat ze opereerden op afgebakende territoria, legden ze het af tegen de over het hele land verspreide mannen van het getal.

Tot 1994. Het jaar waarin de straatbendes zich voor het eerst manifesteerden als geduchte concurrenten van de gevangenisbendes. Terwijl het land nog in de roes verkeerde van de afschaffing van apartheid, overspoelden drugs via de geopende grenzen het land. De twee belangrijkste bendes van de Kaap, The Firm en The Americans, ontwikkelden zich in razendsnel tempo tot professionele drugsbendes waarmee niet te spotten viel. Ze voerden een grimmige strijd met miljoenen rand als inzet. Het ging nu niet meer om een afgebakende wijk, maar om een in principe grenzeloos afzetgebied. Niet om afpersingsgeld van taxichauffeurs en winkeliers, maar om gigantische bedragen van drugsdealers. Het gevecht werd harder, meedogenlozer en breidde zich al snel uit van de straat naar de gevangenis. De Kaapse bendes begrepen dat het in hun machtsbelang was de greep op de gevangenis te vergroten en ze kozen voor een beproefd middel: assimilatie. The Americans begonnen elementen van de 26 over te nemen, The Firm van de 28. In de gevangenis zag je het omgekeerde gebeuren. De 26 namen symbolen over van The Americans, de 28 van The Firm. De werelden van straat en gevangenis waren niet meer strikt gescheiden, maar begonnen in elkaar over te vloeien en beide partijen sponnen er garen bij. Oogstten vele nieuwe leden. Inmiddels telt alleen al de Kaap zo'n zestigduizend georganiseerde gangsters.

In 1912 stonden de bendes op de agenda van de parlementsvergadering. Hun macht moest gebroken, zoveel was duidelijk, maar hoe? Een kleine eeuw later is de

situatie niet veel anders. Nog steeds (of opnieuw) zit de overheid met de handen in het haar, zo maakt een in 2003 verschenen rapport van het Ministerie van Justitie duidelijk. Zij kan niet veel anders dan erkennen dat de bendes de straat en de gevangenis domineren, en eraan toevoegen dat daar wat aan gedaan moet worden. Maar hoe en wat? Wie het weet, mag het zeggen. Al een paar jaar eerder had de regering deemoedig het hoofd gebogen en ruiterlijk erkend dat het elimineren van bendes een onhaalbare zaak was. Ze zijn niet alleen alomtegenwoordig in de gevangnissen, maar ook in de inborst van een nieuwe generatie die staat te trappelen om het beloofde land te mogen betreden. Neem Shaun van de Kaapse vlakten. Geen lid van The Americans of The Firm, maar van de onaanzienlijkere Wonderboys. De 26, 27, 28 lonken als verleidelijke dames. Die twee weken gevangenis die hij net heeft uitgezeten, waren niet lang genoeg voor een inwijding als man van het getal. Maar als hem binnenkort een langere straf wacht - en daar twijfelt niemand aan - en 'ze' hem de vraag zullen stellen wat hij wil worden, zal hij zeggen: een 26. Hij verheugt zich er zichtbaar op. Op dat grotemensen-, echtemannenleven.

uit: Roodkoper, 11e jaargang, aflevering 5 - november/december 2006